

Julius Schytte

Stormfloden

november 1872

BI-forlag
2016

Julius Schytte: Stormfloden november 1872.

Ny udgave af: *Stormfloden den 13de november 1872.*
Af Julius Schytte. 1873.

Redaktion: Carsten Brøndum & Frode Stoustrup.
I denne udgave er foretaget tillem্পning af
retskrivning.

ISBN 978-87-90551-18-6
BI-forlag, 2016

Den 13. november 1872 ramte en stormflod store dele af Danmark. Stormfloden var fremkaldt af en voldsom og langvarig storm fra nordøst der pressede store vandmængder fra Østersøen mod de danske kyster. Bogen skildrer de omfattende ødelæggelser som stormfloden forårsagede på bl.a. det sydlige Sjælland, Møn, Lolland, Falster, Fyn, Langeland og andre sydfynske øer.

Forsidetegning: Per Skippers hus i Gedesby

BI-forlag
Rævens kvarter 6
2750 Ballerup
Mail: frodes@image.dk

Indhold

Indledning	4
Køge bugt	8
Køge	13
Store Heddinge	19
Præstø	21
Møn	26
Falster - Gedesby	40
Bøtø	75
Nordfalster	84
Lolland	85
Fyn og øer	96
Jylland	105
Bornholm	107
Sammenfatning	112

Indledning

Natten mellem den 12te og 13de november, og selve dagen den 13de, var så skæbnesvangre for vort fædreland, at disse timer, i hvilke død og ødelæggelse udbredte sig hurtigere og hurtigere på vore kyster, stedse vil komme til at stå som forfærdelige og ængstende minder om de gigantiske kræfter, storm og sø formår at stille op mod den faste landjord, når vindene slippes løs, og det våde element får lov til at tumle sig på egen hånd og til at rejse sig i sin fulde styrke for at vælte sig brølende ind over de værgeløse kyster. Kun den, som med egne øjne har set al den nød og elendighed, som storm og sø i disse dage anrettede på kysterne, er i stand til at danne sig et begreb om de tab, der er blevet tilføjet landet og et ikke ringe antal medborgere. Vanskeligt er det at forstå, at hine to elementer har været i stand til på nogle timer at gøre store jordarealer ufrugtbare, at jævne gårde og huse med jorden, at gøre havnene usejlbare og kaste den ene stolte skude efter den anden, ikke alene mod kysten, men højt op på land, og at tilintetgøre mange menneskeliv og forstyrre et meget stort antal menneskers fremtid. Mange års utrætteligt og møjsommeligt arbejde er blevet spildt i hint rædselsfulde novemberdøgn.

I lang tid havde vi haft sydlige og sydvestlige vinde, men den 10de november drejede vinden helt om i øst, og den 11te var den nordøstlig over hele Østersøen, hvorved uhyre vandmasser fra den Botniske Bugt og de russiske kyster blev drevet ned i Østersøen, der ikke formåede at optage de nord fra kommende vandmasser. Derved fremkaldtes et umådeligt stort tryk af de hinanden mødende strømme og vandmasser, som ikke kunne få luft på anden måde end ved at vælte sig ind over de nærmeste kyster. Den vandflod, som den 12te og 13de november, understøttet af en heftig orkan fra nordøst, mættede sig på Østersøens kyster, har fordunklet de minder, som knyttede sig til vandfloden 1694, og det meget betydelige højvande, som i 1835 ødelagde store kyststrækninger af vort fædreland.

Det er ikke vor hensigt her at indlade os på en nærmere undersøgelse af årsagen til stormfloden, dertil drister vi os for det første ikke, og for det andet kan der fornuftigvis endnu ikke foreligge noget resultat af sådanne meteorologiske undersøgelser, som kunne tjene til grundlag for en udvikling af de omstændigheder, der kunne være bestemmende ved bedømmelsen af stormens heftighed, omfang og vandets pludselige stigen. Derimod er det vor hensigt med dette lille arbejde at give en sammentrængt skildring af vandflodens ødelæggende virkninger og - såvidt det på det nærværende tidspunkt lader sig gøre - give sådanne meddelelser om skadens pengeværdi på jorder, bygninger,

større anlæg, bohave og løsøre, samt at ledsage den med udtalelser om det individuelle indtryk, som vi har modtaget ved personligt at besøge de skadelidte egne og deres beboere.

Forinden vi imidlertid går videre frem for at skildre de stedlige forhold på de skadelidte og oversvømmede egne, må vi fremsætte nogle almindelige bemærkninger, som gælder for alle egne, og som på forhånd er i stand til at forklare umuligheden af at hindre de mange ulykker, som er sket både tillands og tilvands. Orkanen kom som omtalt fra nordøst og fra de steder, hvor Østersøen har sin største udstrækning, og drev i frygtelig fart vandmasserne mod syd; derved fremkom en så rivende strømsætning, at intet skib formåede at arbejde sig op imod den, og at alt hvad der forsøgte at gøre modstand, blev revet til side. Orkanen synes at have været størst i Østersøen den 12te om aftenen; men hen ad natten og op ad den påfølgende dag var dens kraft og heftighed lige stor over hele den 100 mil lange sø, der efterhånden som orkanen tiltog i styrke og omfang, svulmede op til en uhyre og hidtil ukendt højde. Denne har omtrent været ens overalt, og man kan temmelig sikkert sige, at Østersøens vande stod overalt i tiden fra kl. 10 til 1 i en højde af fra 7 til 15 fod over den almindelige vandstand. Kunne man i dette øjeblik have tænkt sig optaget et situationskort over vore kyster, ville man rimeligvis have fået at se, at Køge og Præstø bugter var gået en halv mil længere op i landet, at Møn var gennembrudt og

gennemskåret på to forskellige steder, og dens grænser lagt over en fjerdingvej op på øen, at Falsters sydende var gjort adskilligt smallere og kortere, at Lollands sønderherred fra 'Albuen' (Lollands nordvestpynt) til 'Nakken' (Lollands sydspids) var forsvundet, dækket af vandmasserne, og endelig, at alle småøerne mellem Sydsjælland, Lolland-Falster og Fyn var betydeligt formindskede.

Understøttet af snetykning og haglbyger tudede orkanen over hele landet, og på grund heraf og ved vandets *pludselige* stigen fremkaldtes på søen en stor mængde kollisioner mellem skibene indbyrdes og mellem disse og kysterne, fra hvilke skibene på grund af den heftige pålandsvind ikke kunne klare sig. Herved fremkaldtes mangfoldige søulykker. På landjorden var forsøgene på at redde bygninger, kreaturer og bohøve frugtesløse, dels fordi der ved de mod Østersøen lavtliggende kyster manglede diger og anden modstandsevne, og dels fordi den fremtrængende sø næsten var en vælling af vand, sand og sten, der tillige førte masser af bjælker, store oprevne træer og massive vragestumper med sig.

Køge bugt

Medens man i København ikke så andre virkninger af orkanen og vandfloden end nogle omblæste træer, hegn og enkelte ilanddrevne skibe på Langelinie og Lynetten, sporede jeg, jo længere jeg fjernede mig fra hovedstadens enemærker, resultater af stormen og højvandet, som jeg ikke havde ventet. Allerede på Amager og langs Kalvebod strand viste der sig stærke spor af vandfloden; idet flere hundrede tønder land var blevet overskyttet, og en større ejendom 'Meilgaard' havde været omringet af vand, der havde ødelagt megen sæd og hø og bortskyllet ca. 50 får. Ligeledes havde Dragør havn og havneplads samt flere derværende huse stået under vand, og beboerne havde måttet rømme ud; men synet af vandets og stormens virkninger der, var dog for intet at regne mod al den ulykke og skade, jeg måtte være vidne til jo nærmere jeg langs kysten mod syd kom til Køge bugt og by. De farver, hvormed de stedlige aviser havde malet situationerne, tænkte jeg mig som altfor stærke; men jeg tror, at jeg tør påstå, at disse avisers beretninger har været langt mere overfladiske end overdrevne. Et var mig påfaldende på min tur i de oversvømmede egne, og det var en forunderlig forstenet ro - om jeg tør bruge det udtryk - som hvilede over de stak-

kels ødelagte mennesker, som fattige i forvejen pegede snart på en oversvømmet have, snart på en kule kartofler, som var bestemt til føde for vinteren, men nu plettede og gennemtrukne af saltvand var uspiselige, og snart på det i stumper og stykker spredte bohaver. Stedse endte folk den beretning, de i korte træk gav mig om vandfloden, med de ord: "Var vandet dog blot ikke kommet så *pludselig*, så kunne vi dog have reddet os." Lidt nord for Køge ligger en del af Ølsemagle Sogn langs med kysten. Her havde floden væltet sig 2.500 alen op i landet, sat 350 tønder land under vand, efterladt sig en uhyre mængde tang og dynd og i større eller mindre grad ødelagt 25 gårde og huse, som havde været fuldstændig omgivet af vand. I et af husene boede en familie på 5 personer, som hele natten og den største del af formiddagen havde måttet opholde sig på loftet, medens vandet stod 2½ alen inde i huset, hvis af ler opklinede vægge lidt efter lidt faldt ud og truede med aldeles at forsvinde i bølgerne, så beboerne ventede med ængstelse på det øjeblik, da det brusende vand ville optage dem i sit våde skød. Endelig blev de frelst i både, og da de senere, da vandet var faldet, ville finde resterne af huset, var også disse forsvundet tilligemed 3 kreaturer, 7 får, 6 svin og en del fjerkræ. Det gør et uhyggeligt indtryk at vandre omkring i en sådan ødelagt landsby, hvor kun nogle halvt krummede stolper og skæve støtter bærer på et forrevet, skorstensløst tag. Den hyggelige lunhed, som møder turisten i nærheden af en landsby, den lette grålige

røg fra byens skorstene, som minder om liv og mennesker, og som selv ved vintertid er behagelig at se, var borte, thi skorstenene var sunket ned eller blæst omkuld; der var træk og kulde, livløst og goldt, og de høje pilehegn og husenes tagskæg, som var behængt med ildelugtende tang, fortalte hvor højt vandet havde stået. Ulykken havde stærkt ramt byens beboere, som boede hist og her i nabo-byerne hos slægt og bekendte. At bedømme den skade, som jorderne og vintersæden havde lidt, er for tiden umuligt; men efter senere taksationer er skaden på bygninger og bohave anslået til 6.000 rigsdaler i dette sogn. Jeg gik videre hen mod Køge, og på hele min vandring fandt jeg markerne og engene fyldt med tang og dynd, hvert øjeblik så jeg ruinerne af et hus og på flere steder blot grunden, omgivet af resterne af husets tag, tømmer og sten. Livsløst og trist alle steder. Endelig opdagede jeg nogle store og prægtige bygninger, over hvilke en høj skorsten ragede i vejret og sendte en tyk bølgende strøm mod himlen. Dette gav mig det håb, at jeg nu dog en gang kunne finde mennesker, som ikke havde lidt under vandets forfærdelige angreb.

Men jeg havde taget fejl: netop ved denne store bygning, som var Køge Papirfabrik, havde storm og sø hentet stort bytte. Jeg talte med fabriksejeren, som fortalte mig, at vandet her havde rejst sig fra onsdag morgen kl. 5 til middag kl. 1, indtil det havde nået en højde af 10 fod og 3 tommer over daglig vandstand. Det var kommet voldsomt,

førende store bjælker og vraggods med sig og havde aldeles raseret 4 betydelige bygninger, som havde været benyttet til stalde, vognskur og pakhuse. Jeg så de sørgelige levninger ligge mellem hinanden. En femte større bygning, som havde været værkstedslokale, var jævnet med jorden. Da vandet her begyndte at føre ordet, var det nogle øjeblikkes sag at fylde 2 à 2½ alen af husene, standse maskinerne, ødelægge en mængde papir og kemikalier, sluge svin og fjerkræ, medens man ad smalle trapper og krogveje førte heste og køer op på fabrikkens første sal. I fabrikmesterens lejlighed i bygningens østre ende var væggene stødt om og skillerummene borte, og i en broget forvirring lå ramponerede stole, borde, sengeklæder og andet bohave, som efter vandets synken var blevet fundet på de forskelligste steder og langt borte. En tjenestepiges tøj var aldeles forsvundet; men efter at den første skræk var overstået, og man begyndte at få en forestilling om alle ulykkerne og undersøgelserne iværksattes, fandt man hendes seng og klæder skubbet ind under den mod gården vendende fyrkanal til maskinkedlen. Fra fabrikkens øverste vinduer havde fabriksejeren og folkene stået og set vandet vokse tomme for tomme, medens skumklædte bølgetoppe væltede sig mod murene, styrtede dem om og førte alle slags genstande med sig. En stor massiv arbejds-vogn med 8 skippund tovværk kom sejlen og styrede med stangen lige ind i en af 7.000 tønder kul bestående kulbeholdning, som blev formindsket med nogle hundrede

tønder. Lettere vogne og fabriksgenstande svømmede rundt og sloges mod hinanden, indtil de i opløste stykker førtes over marker og veje. Den ovennævnte kulbeholdning, som dannede en bølgebryder mod den oprørte sø, beskyttede fabrikkens vestre fløj, der ellers utvivlsomt ville have været et bytte, hvilket i al ulykken var et held, såmeget mere som en bagved liggende bygning, der tjente til beboelse for fabrikkens 10 arbejderfamilier, ellers ville have været viet til undergang tilligemed dens beboere. Et karakteristisk træk er det, at en ambolt, som havde været naglet fast til en massiv egetræsfod, var revet fra denne og fandtes liggende nogle alen borte derfra. Fabriksejeren fortalte mig, at skaden på hans ejendomme og inventar var for bygningernes vedkommende ifølge taksation ansat til 6.000 rigsdaler og for varer til 7.000 rigsdaler.

Efter at have forladt dette store ødelæggelsesværk, som i 11 dage havde standset virksomheden i dette betydelige og dygtigt ledede fabriksanlæg, gik jeg videre, medens jeg lod øjet følge de mange splintrede mastetoppe og flagrende rigninger, jeg så langs kysten, henimod Køge by. Overalt hang tang i træerne og en enestående milepæl, på hvis hoved en tangdusk endnu hang, var et tavst vidnesbyrd om vandstandens højde i hine sørgelige novemberdage.

Køge

Køge by med sin prægtige bugt lå lige for mig, og jeg længtes efter at se, hvorledes de vrede elementer havde huseret der. Flad og som man siger, "lige på tallerkenen" ligger byen for Østersøen, og dens bugt er formodentlig i tidens løb blevet hulet mere og mere ind, fordi landet ikke her, som på Stevns og Møn, har nogen synderlig modstandsevne, hvilket ligger i, at jordlagene her er dannet af ler og sand.

Jernbanen fra Roskilde til Køge følger på en længere strækning kysten mellem Havdrup og Køge, og her havde da vandfloden også anrettet betydelig skade. På en strækning af 3/4 mil nord og syd for byen havde vandet stået 3 fod over banen, bortskyllet ballasten, udrevet jordfylden og bragt en fuldstændig forstyrrelse ind i banelegemet, som var dækket af kornstakke og større skibe. Banevogterhusene var bortskyllede og jernbanen ufremkommelig. Efter den af direktionen for den Sjællandske Jernbane foretagne taksation er skaden anslået til ca. 12.000 rigsdaler.

Det mest talende vidnesbyrd om ødelæggelsen i og ved Køge by er denne kommunes jorder. Søen rejste sig allerede tirsdag den 12te omtrent kl. 10; men af og til har

byen haft betydeligt højvande, og man ængstede sig derfor ikke i begyndelsen; men da søen blev mere og mere påtrængende og bestandigt voksede i løbet af 14 timer, begyndte man at ængste sig for den forestående fare. Imidlertid gik tiden, og vandet dækkede allerede de østlige og lavere liggende dele af byen, og onsdag formiddag var der efter pålidelige øjenvidners udsagn ikke mere tørt af byen end en strækning så stor som halvdelen af Kongens Nytorv. Såvidt øjet kunne nå, så man ikke andet end vandet og hørte ikke andet end orkanens tuden og brændingens brøl. Vogne belæssede med både for op og ned ad gaderne for at skaffe de hårdest hjemsøgte beboere i Havnegade, Køge Mølle og ved stranden, hjælp. Søen, som kastede tårnhøje bølger mod kysten, strømmede ind over land en god fjerdingvej op, og understøttet af stormen rev den alt, hvad den mødte på sin vej med sig og kastede store og små skibe, som i fortvivlet kamp mod de ubarmhjertige bølger måtte overgive sig på nåde og unåde, op på den nu overskyllede landjord, hvor de med tabet af master, ror og sejl huggede sig fast i jorden. Angst hos nogle, fortvivlet ilterhed hos andre, målløshed hos mange, fremkaldte stor rådvildhed, og den stedse voksende flod og de rundt omkring indtræffende ulykker hæmmede den ellers raske befolknings virksomhed, skønt den 13de november var vidne til mangan en køgemands kække dåd. Da endelig signalet: "vandet falder", som en løbeild banede sig vej til alle ører, da svandt det mareridt, som havde hvilet på de

ængstede og bekymrede beboere, og beslutningernes friske liv begyndte at røre sig. Men hvorledes så der ud efter denne fortvivlede dag? Hvor var havnefyret, og hvor var husene i Sønderkøge, hvor var plankeværkerne og havemurene? Hvad var det for skibe, som stod hele kysten og byen rundt, og hvor var fiskerhuset på den lille ø ved havnen? Hvad var det for brogede genstande, som flød rundt omkring i havnen og på markerne? Og hvorledes så havnemolen ud? Stenene, de svære, store kampesten var revet ud af deres i en menneskealder faste leje, dæmningerne knuste og bølgebryderne radbrækkede. Da jeg gik til havnen, mødte mig et forfærdeligt forvirret syn. Istedetfor at gå på det sædvanlige strandsand og de bekendte strandsten til at slå 'smut' med, vadede jeg i dynger af tang og viltgerede mellem planker, træer, døre, tøndeskurve og tagsten. Kalkovnen, som havde stået ved begyndelsen af havnemolen, var, skønt en høj og svær bygget mur havde beskyttet den, styrtet om, og kun et lidet hus stod tilbage med gennembrudte mure, forrevet tag og knuste vinduer. I dette hus havde vandet stået nogle alen, og den stærke sø slået højt op på taget, under hvilket kalkbrænderens kone lå i barnsnød, omgivet af sine jamrende børn og ude af stand til at søge redning. Da huset begyndte at vakle og bøje sig for sine hårde angribere, styrede en båd gennem den stærke brænding, ført af kraftige årer mod huset, og med stor livsfare lykkedes det skibsbygmester Flindt med sine 5 modige folk at bringe den ulykkelige familie i sik-

kerhed efter flere timers ophold i det ødelagte hus. Havnen var opfyldt af vrug og bohave fra søen og landjorden; dens stensætning demoleret på en strækning af 700 løbende fod af den nordre mole, og 400 løbende fod af den søndre. Dybden var ved at havnen er fyldt med indtrængende og nedfaldende sand, forringet 4 à 5 fod. Fortøjningspæle, hamre, skærm og bolværker blev dels bortskyllet, og dels ramponeret. Fyret og vagthuset blev bortskyllet og havnefogdens hus betydeligt beskadiget. Den hele skade, som havnen har lidt, er ansat til ca. 10.000 rigsdaler.

Værre og større er dog vistnok den skade, der er tilføjet byens jorder; disse er for en stor del blevet dækkede med 1 à 1½ alen tang og sten, og man antager, at byens indtægter af disse jordarealer, som hidtil årligt har andraget 3 à 4.000 rigsdaler, nødvendigvis i flere år må give et langt ringere udbytte - man mener 1.000 rigsdaler årligt - hvilket beløb jo derfor må skaffes tilveje ved forhøjede byskatter, hvoraf følger at man kan sige, at byen således har lidt et ikke ringe tab ved vandfloden. I selve byen er 10 huse blevet mere eller mindre ødelagte, hvorimod omtrent 20 i Sønderkøge og 30 i Ølby er så ødelagte, at der næppe er en eneste stump materiale i dem, som kan benyttes. Tømmerstabler, kornhæs og høstakke lå spredt rundt omkring, og en travl virksomhed herskede overalt for at bringe de spredte genstande tilbage til deres rette plads. Beboerne i Sønderkøge har åbenbart lidt hårdest. Da vandfloden var steget så højt, at beboerne ikke uden at

tilsætte livet kunne komme bort, blev de afhentet i både og vogne, og anbragt hos familier i Køge og Hastrup, og overalt udvistes den største beredvillighed og opofrelse for at komme de ulykkelige mennesker til hjælp. En familie, som ønskede at blive bragt ud til dens slægtninge i Ølby, kom op i en vogn, som med stort besvær kæmpede sig igennem de oprørte og stedse stigende vande; men pludselig lettedes vognens fading, og den ulykkelige familie, bestående af 6 personer, hvorimellem en kone på 70 år, blev kastet op på en grøftvold, hvor de i flere timer omgivet af bølgerne råbte og skreg om hjælp, indtil man fik øje på dem fra kirketårnet, og to behjertede mænd tog afsted for at frelse de ulykkelige, hvilket også lykkedes. En anden familie, bestående af en syg og sengeliggende mand, en vanfør søn og en kone, led megen nød. Da vandet stod 2 alen inde i huset, måtte konen først slæbe manden og dernæst sønnen op på loftet, hvor de med døden for øje i flere timer ventede på redning.

Forinden jeg forlader Køge, må jeg fortælle læseren lidt om, hvad jeg så ved at lade blikket strejfe omkring på kysten og på markerne. Tæt ved havnen lå en stor preussisk bark, øde og forladt, med forenden oppe på landjorden, med kappede master og knust bovspryd. Det var til denne at skibsfører Mannø i orkanens værste øjeblik var styret for at redde mandskabet. Længere borte lå et stort hollandsk skib, hvis kaptajn bølgerne havde gjort til enke-mand, idet de tog hans kone i deres våde favn, da hun

ængstelig for sin mand søgte ham på dækket. Ved siden af dette skib lå en anden hollænder, som var boret dybt i sandet, og nu stod og mindede om, at den havde ofret to menneskeliv før den fik lov til som en krøbling at ligge lamslået oppe på land. Jo længere jeg lod blikket løbe mod syd og nord langs kysten, så jeg skib på skib boret ned i sandet. Vendtes øjet mod markerne, mødte det også der ødelagte sejlere, stående imellem piletræer, og hvert øjeblik stødte jeg på vragstumper og tømmer. For blot at nævne et eksempel på søens magt, skal jeg anføre, at jeg i nærheden af et hus i Sønderkøge, en fjerdingvej fra kysten, stødte på et stykke 14 alen langt, 24 tommers egetømmer, som var kastet herhen fra Køge havn. Et hus, hvori en familie på 6 personer boede, fristede i hin skrækelige dag livet på taget indtil det brusende jernbanetog, kastende de påtrængende søer tilside, standsede og tog den vandlidte familie med til Roskilde - stod splintret og fuldstændigt ødelagt, og i Ølby var 9 huse jævnet med jorden, en skade, der ansloges til 1.000 rigsdaler. Jeg talte med mange af de vandlidte folk, og besøgte mange huse, det vil sige stolper med en smule tag på, og overalt, og som ovenfor omtalt, hvilede der en forunderlig ro over dem, som gjorde dem stumme, når de ved at tale om ulykken kom til at tænke dybere og alvorligere over alt hvad de egentlig havde mistet. I et hus, hvis vægge endnu lå langs med jorden, og hvis skorsten lå spredt i stumper og stykker, traf jeg en ung kone, som sad med et lidet barn ved brystet,

medens 3 småpiger spiste en tarvelig blanding af vand og gryn. Lerbunker lå rundt om i stuen, en bilæggerovn stod, rød af vandet og revnet, ovenpå en alkove med våde sengeklæder, og den klamme novembervind gjorde ansigterne blålige. Konen havde i 24 timer siddet med det spæde barn på husets loft, medens vand og atter vand var det eneste hendes øje mødte. Det må være naturer af jern, der kan overstå slige rædsler. Man siger, at faren og rædslerne ikke har været så store, som de første efterretninger har fortalt: kom, se og døm selv!

Jeg forlader nu Køge og sender en hilsen til de mænd i denne by, som med redebonhed og opofrelse af tid gav mig beretninger om vandfloden.

Store Heddinge

Langs vejen fra Køge til Store Heddinge, som på en længere strækning følger kysten, strækker den smukke Billesborg Skov sig, som i hine dage frembød et ikke tiltalende billede. Tusinder af gran- og bøgetræer lå henslængte på vejen og afklippede nogle alen fra roden. Rødderne, som var revet op, lå slikkede og glatte, og det skønne grønsvær, som tidligere afgav en fortrinlig spadseregang var dels skyllet bort, og dels dækket med tang, sand og sten. Van-

det havde her nået 200 alen op i skoven og anrettet betydelige ødelæggelser. Her såvelsom på Køge byjorder så jeg en mængde jordmasser i store massive klumper med grønsvær på. Det var jordstykker, som revet ud af deres linje på andre kyster var drevet i land her. Landevejen fra Køge til Prambroen - en strækning af omtrent en mil - havde været aldeles overskyttet af vandfloden, og ved den såkaldte Skovriderbro eller Sortebro - som, da Køge by og omegn i 1851 led under et stærkt højvande, havde fået nye stendæmninger, mødte mig et syn, der var mig det største bevis, jeg endnu havde set på den uhyre kraft, hvormed søen havde væltet sig ind over landjorden. På en strækning af flere hundrede alen havde søen ikke bortskyllet, men ligefrem flyttet vejen som en samlet og kompakt masse flere alen ind på den tilstødende mark, og der, hvor den tidligere havde ligget, var kun vejbunden at se. Den omtalte Sortebro var selvfølgelig også bortskyllet, og man var i færd med at grave render inde fra jorderne til afløb for vandet, som nu i stærke og brede strømme væltede ud i bugten.

Det ville være for vidtløftigt og trættende for læseren at gennemgå alle de eksempler på søens højde og magt og orkanens virkninger på turen syd på ad Præstø til; kun skal jeg anføre, at skaden i Strøby Sogn er ansat til ca. 2.200 rigsdaler og i Snesere Sogn langs Præstø Fjord til 4.000 rigsdaler samt at vejene på begge sider af Bredeshave er dels bortskyllede og dels gjort ufarbare.

Fra Vemmetofte Sogns sydgrænse til Præstø by har ødelæggelsen været meget betydelig, idet vejene langs kysten dels er forsvundne, dels stærkt beskadigede; i Præstø landdistrikt angives skaden til 2.300 rigsdaler, hvoraf ca. 1.600 rigsdaler falder på baroniet Stampenborg; og på halvøen Fed, hvor sammenhængspunktet med landet overskylledes, ligesom også samtlige huse fra Fed til Præstø overdrev langs fjorden havde mistet de underste dele af murene. Idet jeg korteligt vil berette, at søen også i Store Heddinge havde sat sit mærke ved at flytte den udenfor kridtfabrikken liggende flere alen høje jordskrænt, spredt dens indhold over den tidligere kørebane hen til randen af de kendte store ege foran skoven og ved Rødvig fuldstændigt ødelagt en af godsejer Scavenius med store bekostninger opført havn, bortrevet store strækninger af klinten med de på denne voksende prægtige træer, som nu ligger med rødderne i vejret, medens søen dækker kronerne, bortskyllet smedens grundmurede hus, og kastet 20 større og mindre fartøjer ind på kysten, haster jeg med at fortælle, hvad jeg oplevede i Præstø og dennes omegn.

Præstø

Præstø har en overordentlig smuk beliggenhed, der fryder øjet, jo nærmere man kommer bugten. Men hvorledes så der ikke ud, da jeg nogle dage efter stormfloden kom til

den lille ellers så venligt beliggende by? Folk var modløse og trist stemte, og hvorsomhelst jeg vendte øjet, så jeg de sørgelige rester af skibe, huse og bohøve. Skrænterne ned mod havet var aldeles skyllet bort, og den store banke bag kirkegården kunne jeg ikke finde. Også den havde søen slugt og grådig som den hin 13de november var, havde den slikket dygtigt til sig af begravelserne på kirkegården, som dog ligger en halv snes alen i vejret. Hist og her strittede stumperne af en halvrudden ligkiste frem, og på sine steder tittede menneskelige knogler ud af jorden. Tirsdag aften var vandet begyndt at stige; men det havde det gjort så ofte, at man slet ikke ænsede det. Roligt, men påvirket af den uhyggelige sitren i vinduerne og rysten i husene, som en stærk storm fremkalder, gik man til sengs; men henpå natten strømmede søen i rivende fart ind over havnen og i løbet af nogle timer stod den halve del af byen under vand, og beboerne i de lavest liggende ejendomme fik deres huse fyldt, medens de selv i både søgte redning og fra tagvinduerne tittede ængsteligt ud mod den oprørte sø, som spillede højt spil med de mange ulykkelige fartøjer, som uden styr viljeløse kastedes mod hinanden. Nogle massive stenpiller ved skibsbroen blev skyllet bort og kastet ned i havnen, medens søen tørnede mod havnemagasinet og kastede sit frådende skum over den store bygning. Præstø bys beboere var aldeles afskåret fra al udefra kommende hjælp, og jo længere man gled op ad dagen, desto højere steg vandet, som fyldte kælderens og

ethvert rum, hvor det kunne tvinge sig ind. Mørket faldt igen på, stormen sang sine diabolske melodier, og med frygt og rædsel gik man natten i møde, da pludselig et kraftigt og bestemt råb: "Vandet falder!" satte smil og forhåbning på de mange blege og sorgfulde ansigter. Det eneste liv, som nu i 30 timer havde rørt sig i byen, var stormen og søens hule brøl; men nu, da vandet sank, kom der liv i gemytterne. Både, fuldt belæssede med mennesker, dyr og bohaver, sejlede rundt om i gaderne, og med et frydeskrig modtog man ethvert af de små fartøjer, som stødte fast på stenbroen; det var jo et tegn på at vandet gik tilbage. De nødlidende fik husly og mad hos andre, og menneskekærligheden og redebønheden til at hjælpe, som altid viser sig i fuldt mål, når fælles nød forener de spredte og hidtil ukendte mennesker med hinanden, viste sig i høj grad i Præstø på hin grusomme dag. Men det syn, de påfølgende dage frembragte, nedstemte naturligvis de oplivede gemytter, som undsluppet døden nu skulle til at lede efter deres ejendele. Mange huse var ødelagt, murene styrtet sammen, bohaver splintret, varelagre tilintetgjort. Toldkammerbygningen havde lidt meget, arkivet og pengene var tildels ødelagt, skibsbroen og skibsværftet ligeledes; telegrafene var afbrudt, og spadserevejen, granplantagerne og hele alleer var bortskyllet, og skrænterne eksisterer ikke mere.

I og omkring havnen så det forfærdeligt ud. På jagten 'Kjerlina' af Karlskrona kappedes rigningen, og kort efter

faldt masten overbord; skibet havde aftenen forud søgt nødhavn der, og det lykkedes det også efter den sidste overlast at ride stormen af. To andre skibe gik det ikke så heldigt. Galeasen 'Elisabeth' af Flensborg, kaptajn L. Bune, omtrent fuldlastet med egetømmer og bestemt til Svendborg, sank ved bolværket, og kort efter gik skonerten 'Kristian' af Rønne, kaptajn H.J. Rønne, kommende fra England med fuld ladning kul, også under. Skipper P. Larsen af Præstø fik forenden revet af sin jagt; jagten 'Elisabeth' og Peter Poulsens storbåd samt muddermaskinen drev op ad alleen til Nysø. Alt mandskab lykkedes det at redde, men på Hesteskoen ved Fed, hvor et lig var skyllet op, og ved Bønsvig Strand så det sørgeligt ud.

I nærheden af Nysø, som er hovedsædet i baroniet Stampenborg, ligger en meget stor skov, den såkaldte 'Store Hestehave'. 7 tønder land af denne er bortskyllet tilligemed et stykke af skrænten ved Hollænderskoven, ikke at tale om den uhyre mængde store og små træer, som ligger spredte og knækkede langs skrænterne, vejene og i selve skovene. Vejen langs stranden til Lindersvold var tilligemed broen over Even aldeles bortskyllet. Ødelæggelse og ulykker alle vegne! Og ved Bønsvig, hvorledes så ikke der ud! Vrag på vrag, snart vendte kølen i vejret, og snart ragede forenden af et skib uden master op af vandet; snart så jeg skibe, som jeg kunne kigge helt igennem, og snart så jeg flagrende tovværk og splintrede master hængslænge på strandbredden. Op mod et meget stort bøgetræ,